

مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز
دوره پانزدهم، شماره ۱، پائیز ۱۳۷۸، (پیاپی ۲۹)

بررسی رابطه انگیزش تحصیلی و عادات مطالعه بر روی نمونه‌ای از دانش‌آموزان متوسطه شیراز

محمود بحرانی*
دانشگاه شیراز

چکیده

در این مطالعه رابطه بین مجموعه‌ای از انگیزه‌های تحصیل و عادات مطالعه بر روی نمونه‌ای متشکل از ۵۱۶ دانش‌آموز پایه سوم متوسطه از نقاط مرکزی شهر شیراز مورد بررسی قرار گرفت. نتایج به دست آمده حاکی از وجود رابطه معنی‌دار بین عادات مطالعه و انگیزه‌های تحصیلی دانش‌آموزان بود و میزان این رابطه $0/34 (P < 0/001)$ به دست آمد. رابطه بین عادات مطالعه و منابع انگیزشی عزت نفس و اتکاء به نفس نسبت به دیگر منابع انگیزش تحصیلی بالاتر بود. نتایج همبستگی کانونی منابع انگیزش تحصیلی و عادات مطالعه دو متغیر کانونی را به دست داد که از این تحلیل‌ها رابطه مهارت‌های سطح بالای مطالعه، مثل نظارت بر روند مطالعه و انسجام دادن مطالب با منابع انگیزشی عزت نفس و اتکسای به نفس، استنباط می‌شود.

واژه‌های کلیدی: ۱- انگیزش تحصیلی ۲- عادات مطالعه ۳- همبستگی کانونی (متعارف)
۴- پیشرفت تحصیلی

۱. مقدمه

در زمینه‌های انگیزش و عادات مطالعه تاکنون بررسی‌های گوناگونی به طور جداگانه به عمل آمده است. اما شمار محدودی از تحقیقات توجه خود را به رابطه انگیزش و عادات مطالعه معطوف داشته‌اند، که آن هم بر جنبه‌های خاص از متغیرهای یاد شده متمرکز بوده است. کمتر تحقیقی را می‌توان یافت که در این باره بررسی همه جانبه‌ای به عمل آورده باشد.

از جمله محققینی که در این زمینه مطالعاتی انجام داده است بیگز، (۱۹۷۸) است. وی بر این عقیده است که انگیزه افراد در اتخاذ شیوه‌های مطالعه آنان تأثیر دارد و عملکرد تحصیلی آنان را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. از نظر او کسی که انگیزه درونی نیرومندی دارد نسبت به فردی که صرفاً برای قبولی درس می‌خواند متفاوت است. وی از مطالعات خود به این نتیجه رسید که فرایند مطالعه، مدل پیچیده‌ای را می‌طلبد که تدابیر، راهبردها و نگرش‌های منبعث از ارزش‌ها را شامل می‌شود.

همچنین انتویستل (۱۹۸۸) به سه نوع انگیزه در انجام یک تکلیف درسی اشاره نموده است: میل به موفقیت، ترس از شکست و علاقه شخصی.^۱ مورد سوم ترکیبی از دو نوع انگیزه دیگر برای یادگیری به منظور دستیابی به سطح بالاتری از درک و فهم مطالب است که فرد را به ایده‌های جدید و نقد مطالب مورد مطالعه قادر می‌سازد.

از جمله متغیرهای انگیزشی که رابطه آنها با مهارت‌های مطالعه به تأیید رسیده است. هدف‌مداری (ایمز و آرچر، ۱۹۸۸) و خودپنداری (گادزلا و ویلیامسون، ۱۹۸۴) است. بر مبنای این یافته‌ها برخورداری از مهارت‌های مؤثر در مطالعه به موفقیت تحصیلی و در نتیجه به رشد خودپنداری مثبت در شخص می‌انجامد، که این خود تحولی در برنامه‌های آموزشی به حساب می‌آید. همچنین هدف‌مداری، به عنوان یک منبع انگیزشی، یک عامل پیش بینی کننده معنی‌دار برای راهبردهای یادگیری تشخیص داده شده است.

بعضی محققین هم متغیرهای انگیزشی و مهارت‌های مطالعه را در رابطه با عملکرد تحصیلی مورد مطالعه قرار داده‌اند (بارنز، ۱۹۹۱ نیکسون و فراست، ۱۹۹۰؛ زیمرمن، گلدشتین، گادزل، ۱۹۷۷؛ هاینس و همکاران، ۱۹۸۷؛ جرنستدجاو، ۱۹۸۰). ضریب همبستگی عادات مختلف مطالعه و معدل نمرات در این تحقیقات عموماً بالای ۳۰٪ و دامنه آن بین ۱۹/ تا ۵۸/ متغیر بوده است. بین منابع انگیزشی و معدل نیز عموماً همبستگی معنی‌داری گزارش شده است.

همچنان که اشاره شد تحقیقاتی که به بررسی رابطه انگیزش تحصیلی و عادات مطالعه پرداخته اند ابعاد خاصی را به طور پراکنده مورد توجه قرار داده‌اند. اما رابطه ابعاد مختلف انگیزش تحصیلی و عادات مطالعه تاکنون به طور جامع مورد تحقیق قرار نگرفته است و

از آنجا که ابزارها و تعاریف سازه‌ها متفاوت بوده است امکان مقایسه متغیرهای مختلف و بررسی روابط آنها بدین شکل میسر نمی‌باشد. در این تحقیق با درک این مشکل، ابزار واحدی برای اندازه‌گیری ابعاد مختلف انگیزش تحصیلی و همچنین ابزار واحدی برای سنجش مهارت‌های چندگانه مطالعه به کار گرفته شده است تا از طریق آنها امکان بررسی روابط ابعاد مختلف هر یک از دو متغیر و مقایسه آنها فراهم شود. آگاهی از چگونگی عادات مطالعه و انگیزش‌های تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه نیز مقصود دیگری است که به موازات هدف فوق دنبال شده- چیزی که قبل از این کمتر مورد عنایت محققین واقع گردیده است.

۲. روش تحقیق

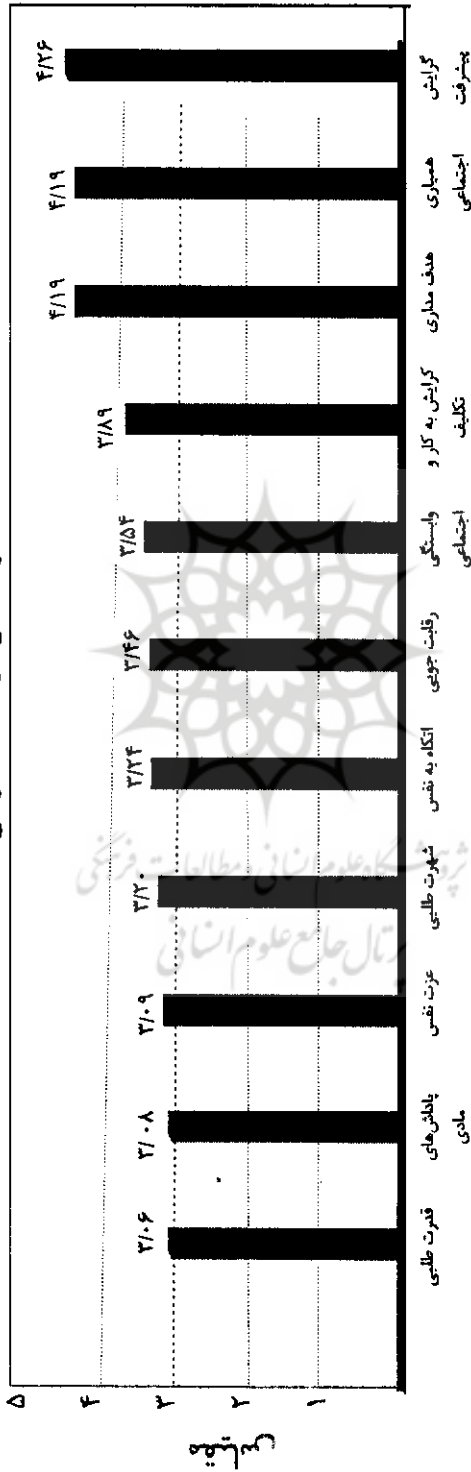
آزمودنی‌های این تحقیق را ۵۱۶ دانش‌آموز سال سوم متوسطه (۲۶۷ دختر و ۲۴۹ پسر) تشکیل می‌دادند که به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای^۲ از میان ۷ مدرسه از مدارس نقاط مرکزی شهر شیراز به طور تصادفی انتخاب شدند.

ابزار اندازه‌گیری پرسشنامه‌ای بود شامل ۷۰ سؤال ۵ گزینه‌ای و پاسخنامه‌ای که در قسمت اول آن ویژگی‌های فردی (مثل جنس، رشته تحصیلی، معدل نمرات و وضعیت اجتماعی اقتصادی) آزمودنی‌ها و در ادامه آن پاسخ سؤالات ثبت می‌شد.

سؤالات پرسشنامه دو بخش جداگانه را در برداشت: ۴۹ سؤال در زمینه انگیزش تحصیلی از پرسشنامه انگیزش مدرسه^۳ (ISM، مک‌اینرنی و سینکلایر، ۱۹۹۱) اخذ شده است که بر اساس مدل انگیزش شخصی^۴ (ماهر، ۱۹۷۴) برای سنجش ۸ نوع مشوق‌های فردی^۵ رفتار در یک موقعیت (رقابت جویی^۶، شهرت طلبی^۷، همپاری اجتماعی^۸، وابستگی اجتماعی^۹، گرایش به کار و تکلیف^{۱۰}، گرایش پیشرفت^{۱۱}، پاداش‌های مادی^{۱۲} و قدرت طلبی^{۱۳}) و سه نوع احساس از خود (شامل: اتکاء به نفس، عزت نفس و هدفداری) طرح شده است (نمودار شماره ۱).

به منظور بررسی اعتبار و پایایی بین فرهنگی مدل فوق، یک سری تحلیل‌های عاملی روی سه گروه مختلف (بومی، مهاجر و انگلو) در استرالیا توسط مک‌اینرنی (۱۹۹۲) به عمل آمد و طی آن یک نمونه ۲۱۵۲ نفری از دانش‌آموزان دختر و پسر پایه‌های هفتم تا دهم مورد بررسی قرار گرفت. ابعاد اصلی مدل ماهر در اینجا به عنوان عامل‌های اصلی نمودار شدند. ثبات یافته‌ها در گروه‌های مختلف قویاً تأیید کننده پایداری پرسشنامه انگیزش مدرسه (ISM) و اعتبار سازه آن بوده و تأییدی بر مدل مربوطه محسوب می‌گردد. ایشان همچنین ضرایب آلفای محاسبه شده برای مقیاس‌های مختلف را عموماً بالای ۰.۷۰ ذکر کرده‌اند. در تحقیق حاضر نیز علاوه بر تأیید روایی صوری پرسشنامه مذکور از سوی جمعی از اساتید دانشکده علوم تربیتی دانشگاه شیراز،

نمودار ۱
نمودار منابع انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه، بر اساس میانگین نمرات آنان در ابعاد انگیزشی مختلف

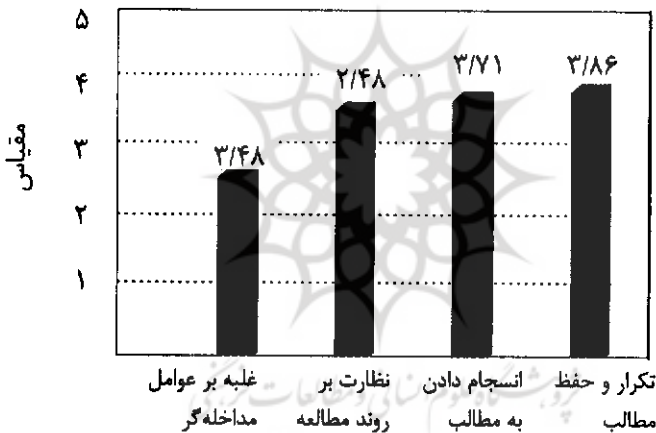
ضرایب آلفای محاسبه شده برای کل پرسشنامه ۰/۷۷ و میانه آن در مقیاس‌های مختلف ۰/۵۰ به دست آمد و همچنین ضریب پایایی کل پرسشنامه به شیوه بازآزمایی و به فاصله دو هفته ۰/۹۵ بوده است.

مهارت‌ها یا عادات مطالعه نیز چهار مقوله کلی: انسجام دادن به مطالب^{۱۴}، تکرار و حفظ مطالب^{۱۵}، نظارت بر روند مطالعه^{۱۶} و غلبه بر عوامل مداخله‌گر^{۱۷} را در بر می‌گرفت که توسط پرسشنامه مهارت‌های شناختی^{۱۸} (CSI)؛ مورنو و دای وستا، (۱۹۹۱) مورد سنجش قرار گرفته‌اند (نمودار شماره ۲).

شکل ۲

مقایسه میزان به کارگیری مهارت‌های مختلف مطالعه توسط دانش‌آموزان

بر حسب میانگین نمره آنان در هر مهارت

پایایی و روائی پرسشنامه مهارت‌های شناختی (CSI) مطالعه، توسط مورنو و دای وستا (۱۹۹۱) روی یک نمونه ۵۹۹ نفری مرکب از دانشجویان آمریکایی، اسپانیایی و دو زبانه دانشگاه پورتو مورد بررسی قرار گرفت. الگوی عاملی پرسشنامه مذکور در گروه‌های سه گانه یکسان بوده و تنها از لحاظ بارهای عاملی سوالات، تا حدی تفاوت وجود داشت. بر این اساس پایداری پرسشنامه مهارت‌های شناختی (مطالعه) در فرهنگ متفاوت مورد تأیید قرار گرفت. ضرایب همسانی مقیاس‌های مختلف بین ۰/۸۴ تا ۰/۹۱ متغیر بود. افزون بر این ضرایب همبستگی چندگانه بین مقیاس‌های پرسشنامه و معدل نمرات دانشجویان نیز یک شاخص کلی اعتبار را به دست داد که ضرایب بین ۰/۲۵ تا ۰/۴۱ در گروه‌های مختلف متغیر بوده است ($P < 0/001$).

این مؤلفین همچنین دامنه ضرایب پایایی در مقیاس‌های ۴ گانه را بین ۰/۶۷ تا ۰/۷۲ و ضریب پایایی کل آزمون را ۰/۷۶ گزارش کرده‌اند.

در این تحقیق نیز علاوه بر تأیید روایی صوری پرسشنامه عادات مطالعه (مهارت‌های شناختی مطالعه) رابطه معدل و مقیاس‌های پرسشنامه به کمک ضریب همبستگی پیرسون محاسبه شد. ضریب همبستگی مقیاس نظارت بر روند مطالعه با معدل $(P < 0/001)$ ، $0/20$ مقیاس غلبه بر عوامل مداخله‌گر $(P < 0/002)$ و مقیاس تکرار و حفظ مطالب $0/17$ - $(P < 0/001)$ بود. ضمناً بین مقیاس انسجام مطالب با معدل رابطه معنی‌داری مشاهده نشد. اگرچه میزان همبستگی زیاد نیست اما در جهت مورد انتظار است، چنان‌که تکرار و حفظ مطالب که یک شیوه سطحی مطالعه به حساب می‌آید رابطه آن با معدل منفی و رابطه دو مقیاس دیگر مثبت بوده است. همچنین ضرایب پایایی آلفای محاسبه شده بین $0/52$ تا $0/76$ در مقیاس‌های مختلف متغیر بوده و برای کل پرسشنامه $0/73$ بوده است.

۲.۱. تعاریف عملیاتی

۲.۱.۱. انگیزش تحصیلی: منظور از انگیزش تحصیلی آن دسته از متغیرها یا منابعی است که جهت دهنده و بر انگیزاننده فعالیت‌های آموزشی دانش‌آموزان می‌باشند. این متغیرها در تحقیق حاضر توسط پرسشنامه انگیزش مدرسه (ISM) اندازه‌گیری شده‌اند.

۲.۱.۲. مهارت‌های مطالعه: مهارت‌های مطالعه به دامنه‌ای از رفتارها اطلاق می‌شود که یادگیرنده در حین مطالعه به کار می‌گیرد تا میزان یادگیری خود را به حداکثر برساند. این مهارت‌ها در اینجا توسط پرسشنامه مهارت‌های شناختی (CSI) اندازه‌گیری شده‌اند.

۲.۱.۳. پیشرفت تحصیلی: ملاک پیشرفت تحصیلی در این تحقیق، میانگین معدل ثلث دوم و سال قبل دانش‌آموزان بوده که توسط خود آنان گزارش شده است.

۳. یافته‌ها

قبل از ورود به بحث رابطه متغیرهای مورد مطالعه، نظری گذرا بر چگونگی انگیزه‌های تحصیلی و عادات مطالعه دانش‌آموزان متوسطه در نمونه مورد بررسی می‌افکنیم:

بررسی وضعیت انگیزش تحصیلی آزمودنی‌ها که با مقایسه میانگین نمره آنان در هر یک از منابع انگیزش تحصیلی به دست آمده است، اهمیت نسبی منابع مختلف انگیزش تحصیلی را در نظر دانش‌آموزان نمودار می‌سازد (نمودار شماره ۱) بر این اساس "قدرت طلبی" به معنای تمایل به سرپرستی و جلب توجه گروه‌های دانش‌آموزی و همچنین "پاداش‌های مادی" و "شهرت طلبی" از انگیزه‌های نسبتاً ضعیف به حساب می‌آیند در حالی که "گرایش پیشرفت"، "هدف‌مداری" و "همیاری اجتماعی" و "گرایش به کار و تکلیف" منابع اصلی انگیزش تحصیلی گروه نمونه تحقیق را تشکیل می‌دهند. همچنین میزان اتکاء به نفس و عزت نفس دانش‌آموزان متوسطه را می‌توان پایین ارزیابی کرد.

همچنین مقایسه میانگین نمرات عادات چهارگانه مطالعه دانش‌آموزان در نمودار شماره ۲ نشانگر آن است که عادت مطالعه "تکرار و حفظ مطالب" شایع‌ترین شیوه مطالعه‌ای است که آنان به کار می‌گیرند. مهارت‌های "انسجام بخشیدن" به مطالب مورد مطالعه (معنی‌دار کردن یادگیری) و "نظارت بر روند مطالعه" (شامل فعالیت‌های همچون دور نشدن از هدف، کنترل داشتن بر روند مطالعه و جستجوی منابع کمکی و جبرانی در زمانی که مطالب قابل فهم نباشند) از شیوع کمتری برخوردارند.

میانگین نمره آزمودنی‌ها در مهارت "غلبه بر عوامل مداخله‌گر و تنش‌زا" (۲/۴۸) پایین‌تر از حد متوسط آن در یک مقیاس ۵ درجه‌ای است. و این نشان از عدم کفایت شیوه‌های مطالعه دانش‌آموزان برای مقابله با عوامل مخل و برهم زننده تمرکز حواس در حین مطالعه دارد و نیز حاکی از آن است که به دلایلی، همچون عدم برنامه‌ریزی صحیح برای مطالعه و رقابت‌های موجود، دانش‌آموزان ما اضطراب و نگرانی‌های نسبتاً زیادی را در باره امتحان و دیگر مسائل آموزشی خود تجربه می‌کنند.

۳.۱. رابطه انگیزش تحصیلی و عادات مطالعه

رابطه بین منابع انگیزش تحصیلی و عادات مطالعه با دو شیوه محاسبه ضریب همبستگی پیرسون (جدول شماره ۱) و همبستگی کانونی یا متعارف^{۱۹} (جدول شماره ۲) مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت. در ستون آخر جدول شماره (۱) میزان همبستگی مجموعه عادات مطالعه و هر یک از منابع انگیزش تحصیلی ارائه شده است. چنان که ملاحظه می‌شود بین انگیزه‌های درونی و عادات مطالعه عموماً رابطه مثبت و معنی‌داری برقرار است. اما همبستگی انگیزه‌های خارجی با عادات مطالعه در حد صفر و در بعضی موارد منفی است. از میان منابع مختلف انگیزش تحصیلی رابطه عزت نفس، اتکاء به نفس، گرایش پیشرفت و گرایش به کار و تکلیف با عادات مطالعه قابل ملاحظه است. جزئیات بیشتر در مورد روابط بین متغیرهای مذکور در جدول شماره (۱) قابل رؤیت است و از توضیح بیشتر آنها خودداری می‌گردد.

روش دقیق‌تری که می‌تواند روابط متقابل بین دو رشته از متغیرها را به طور هم زمان آشکار سازد، روش همبستگی متعارف است. این روش همچون روش تحلیل عامل^{۲۰} روابط بین متغیرها را از طریق بیرون کشیدن فاکتورهای زیر بنایی در آنها آشکار می‌سازد اما در اینجا فاکتورها (متغیرهای کانونی) از بررسی همبستگی دو سری از متغیرها (به جای یک سری) استخراج می‌شوند. از این تحلیل‌ها دو متغیر کانونی معنی‌دار به دست آمد (جدول شماره ۲) به این صورت که منابع انگیزشی چون رقابت‌جویی، عزت نفس و اتکاء به نفس همراه با عادات مطالعه، نظارت و انسجام مطالب بر روی متغیر کانونی یک، دارای بار زیاد و بر روی

جدول ۱

ضرایب همبستگی ساده بین عادات مطالعه و منابع انگیزشی

عادات مطالعه منابع انگیزشی	مجموعه عادات مطالعه n=۴۹۵	نظارت بر روند مطالعه n=۴۹۴	انسجام دادن به مطالب n=۴۹۴	تکرار و حفظ مطالب n=۴۹۳	غلبه بر عوامل مداخله‌گر n=۴۹۴
مجموعه منابع انگیزشی	۰/۳۴***	۰/۳۸***	۰/۲۷***	۰/۲۸***	۰/۰۴*
انگیزش ^۱ خارجی	-۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۰	۰/۰۶	-۰/۱۶***
انگیزش ^۲ درونی	۰/۲۹***	۰/۲۹***	۰/۲۴***	۰/۲۸***	۰/۰۳
گرایش به کار و تکلیف	۰/۲۴***	۰/۲۶***	۰/۱۸***	۰/۲۰***	۰/۰۷
گرایش پیشرفت	۰/۲۹***	۰/۲۵***	۰/۲۷***	۰/۳۱***	-۰/۰۱
رقابت جویی	۰/۱۹***	۰/۲۴***	۰/۱۷***	۰/۱۴***	۰/۰۲
قدرت طلبی	۰/۱۸***	۰/۲۰***	۰/۱۸***	۰/۲۰***	-۰/۰۳
شهرت طلبی	-۰/۰۱	۰/۱۸*	۰/۰۲	۰/۰۶	-۰/۱۱**
پاداش‌های مادی	-۰/۰۹*	۰/۰۰	-۰/۰۲	۰/۰۴	-۰/۱۷***
همیاری اجتماعی	۰/۱۴***	۰/۱۷***	۰/۱۳**	۰/۱۳**	-۰/۰۴
وابستگی اجتماعی	۰/۱۲**	۰/۱۰*	۰/۱۲**	۰/۲۴***	-۰/۰۹
عزت نفس	۰/۳۹***	۰/۳۸***	۰/۱۹***	۰/۱۵***	۰/۲۹***
اتکاء به نفس	۰/۳۲***	۰/۲۹***	۰/۲۱***	۰/۰۷*	۰/۲۶***
هدف‌مداری	۰/۱۴***	۰/۱۵***	۰/۱۰*	۰/۱۳**	۰/۰۰

**P<۰/۰۰۱

***P<۰/۰۰۱

***P<۰/۰۰۱

۱- انگیزش خارجی = پاداش‌های مادی + شهرت طلبی

۲- انگیزش درونی = علاقه به درس + پیشرفت‌گرایی

متغیر کانونی دو، بار ناچیز یا منفی داشتند. از سوی دیگر منابع انگیزشی دیگری چون وابستگی اجتماعی، گرایش پیشرفت، شهرت طلبی و پاداش‌های مادی به همراه تکرار و حفظ مطالب روی متغیر کانونی دو بار زیاد و بر روی متغیر یک بار ناچیز یا منفی داشتند.

به طور خلاصه نتایج فوق بین دو سطح عادات مطالعه و دو دسته منابع انگیزش تحصیلی تمایز برقرار می‌سازد. چنین استنباط می‌شود که مهارت‌های سطح بالای مطالعه همچون نظارت داشتن بر روند مطالعه و انسجام بخشیدن به مطالب، دسته خاصی از منابع انگیزشی از جمله عزت نفس و اتکاء به نفس و رقابت‌جویی را تداعی می‌کنند. در حالیکه انگیزه‌های خارجی همچون شهرت‌طلبی و پاداش‌های مادی و نیز انگیزه‌های وابستگی اجتماعی و گرایش پیشرفت، عادات سطح پایین مطالعه مانند تکرار و حفظ طوطی‌وار مطالب را به همراه دارد.

جدول ۲

نتایج حاصل از بررسی همبستگی متعارف منابع انگیزش تحصیلی و عادات مطالعه

متغیر کانونی دو	متغیر کانونی یک	دو متغیرهای اولیه	منابع انگیزش تحصیلی
---	۰/۲۲	رقابت جویی	منابع انگیزش تحصیلی
۰/۳۷	---	وابستگی اجتماعی	
۰/۵۹	۰/۲۳	گرایش پیشرفت	
۰/۱۸	-۰/۲۹	پاداش‌های مادی	
۰/۳۱	۰/۵۸	عزت نفس	
۰/۱۷	-۰/۱۱	شهرت طلبی	
۰/۱۷	۰/۲۲	قدرت طلبی	
-۰/۲۳	۰/۳۴	اتکاء به نفس	
-۰/۱۶۰	-۰/۴۹	غلبه بر عوامل اضطراب‌زا	مهارت‌های مطالعه
---	۱/۶۴	نظارت بر روند مطالعه	
۰/۱۶۴	۰/۲۰	تکرار و حفظ مطالب	
---	۰/۲۸	انسجام مطالب	مهارت‌های مطالعه
۰/۱۱۲	۰/۳۲	ارزش مشخصه	
۰/۵۶	۰/۳۴	همبستگی متعارف (کانونی)	
۰/۱۸۴	۰/۵۷	آرمون ویلکز لامبدا	
۵۸/۲۳	۲۶۸/۶۳	مجذور کای	
۳۰/۰۰	۴۴/۰۰	درجه آزادی	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معنی‌داری	

میزان همبستگی متعارف بین منابع انگیزشی و مهارت‌های مطالعه که متغیرهای کانونی ۱ و ۲ را شکل داده‌اند به ترتیب ۰/۱۵۶ و ۰/۳۴ می‌باشد. آزمون‌های معنی‌داری مربوطه در قسمت پایین جدول مزبور آمده است.

۳.۲. پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی

چنان که در جدول شماره ۳ ملاحظه می‌شود، ضریب همبستگی چند متغیره (R) حاصل از رگرسیون عادات مطالعه بر روی نمرات معدل دانش‌آموزان (به عنوان ملاک پیشرفت تحصیلی) معادل ۰/۳۲ می‌باشد و عادات مطالعه مجموعاً ۱۰٪ واریانس معدل را تعریف می‌کند که بیش از ۹٪ آن توسط دو مهارت "نظارت" و "تکرار و حفظ مطالب" تبیین می‌شود. مهارت نظارت بر روند

جدول ۳

نتایج تحلیل رگرسیون معدل روی مهارت‌های مطالعه

رتیب ورود متغیرها به معادله	r	R	R ^۲	تغییر R ^۲	B
۱- نظارت	۰/۲۰***	۰/۲۰	۰/۰۴	۰/۰۳۸**	۰/۲۵۸**
۲- تکرار و حفظ مطالب	-۰/۱۷***	۰/۳۱	۰/۰۹	۰/۰۵۵**	-۰/۲۲۲**
۳- غلبه بر عوامل مداخله‌گر	۰/۱۷***	۰/۳۲	۰/۱۰	۰/۰۰۹*	۰/۰۹۱*
۴- انسجام دادن به مطالب	-۰/۰۲	۰/۳۲	۰/۱۰	۰/۰۰۰*	-۰/۰۰۹

*P < ۰/۰۵

**P < ۰/۰۱

***P < ۰/۰۰۱

مطالعه با وزن ۰/۲۵۸ (B = ۰/۲۵۸) از عادات دیگر مطالعه در پیش‌بینی معدل (پیشرفت تحصیلی) مؤثرتر است. همچنین عادت تکرار و حفظ مطالب در معادله رگرسیون دارای وزن منفی می‌باشد (B = -۰/۲۲۲).

بین منابع انگیزش تحصیلی و معدل نیز ضریب همبستگی چند متغیره معادل ۰/۳۲ به دست آمد (جدول شماره ۴). بدین ترتیب منابع ۱۱ گانه انگیزش تحصیلی جمعاً ۱۱٪ واریانس

جدول ۴

نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیره معدل روی منابع انگیزش تحصیلی

رتیب اهمیت منابع	B	تغییر R ^۲	R ^۲	R	r	متغیرهای مستقل به ترتیب ورود به معادله
	۰/۰۶۷	۰/۰۲۷	۰/۰۳	۰/۱۶	۰/۱۶***	عزت نفس
۱	۰/-۱۹۲**	۰/۰۱۸**	۰/۰۵	۰/۲۱	-۰/۱۲**	پاداش‌های مادی
۲	۰/۱۴۶**	۰/۰۲۳**	۰/۰۷	۰/۲۶	۰/۱۴**	رقابت جویی
۴	۰/۱۱۳**	۰/۰۱۴**	۰/۰۸	۰/۲۹	-۰/۱۱**	وابستگی اجتماعی
۳	۰/۱۲۳**	۰/۰۱۱**	۰/۰۹	۰/۳۰	۰/۱۲**	هدف‌مداری
۵	۰/۰۹۱**	۰/۰۰۶**	۰/۱۰	۰/۳۱	۰/۱۵***	انکاء به نفس
	۰/-۰۷۸	۰/۰۰۳	۰/۱۰	۰/۳۲	-۰/۰۴	قدرت طلبی
	+۰/۰۶۵	۰/۰۰۳	۰/۱۰	۰/۳۲	۰/۰۴	شهرت طلبی
	-۰/۰۴۵	۰/۰۰۱	۰/۱۱	۰/۳۲	۰/۰۵	همیاری اجتماعی
	-۰/۰۳۷	۰/۰۰۱	۰/۱۱	۰/۳۲	۰/۰۵	گرایش پیشرفت
	---	---	---	---	۰/۰۹*	گرایش به کار

*P < ۰/۰۵

**P < ۰/۰۱

***P < ۰/۰۰۱

معدل را تبیین می‌کنند. در این میان وزن رقابت‌جویی ($B=0/146$)، هدف‌مداری ($B=0/123$) و اتکاء به نفس ($B=0/091$) نشان‌دهنده توان بالاتر این متغیرها در پیش‌بینی معدل است. در مقابل وزن منفی پاداش‌های مادی ($B=-0/192$) و همچنین وزن وابستگی اجتماعی ($B=0/113$) نیز در خور تأمل است.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

مقایسه اهمیت نسبی منابع انگیزشی مختلف در نظر دانش‌آموزان نشان داد که انگیزه‌های درونی مثل گرایش پیشرفت، گرایش به کار و تکلیف و هدف‌مداری مهمترین انگیزه‌های تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه را تشکیل می‌دهند. از این رو می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که در مجموع دانش‌آموزان ما از انگیزه‌های تحصیلی نیرومندی برخوردارند. از بررسی عادات مطالعه آزمودنی‌ها نیز یک نتیجه مهم حاصل شد مبنی بر این که تکرار و حفظ مطالب عمده‌ترین شیوه یادگیری و مطالعه دانش‌آموزان متوسطه می‌باشد. این یافته‌ها تلویحاً ضعف مهارت‌های مطالعه آنان را می‌نمایاند چرا که عادت مذکور از شیوه‌های سطحی درس خواندن و یادگیری قلمداد می‌شود (بیگز، ۱۹۸۷، کریستن سن، ۱۹۹۱). این مطالب همچنین لزوم توجه به شیوه‌های یادگیری و مطالعه دانش‌آموزان را گوشزد می‌کند. ضعف دانش‌آموزان در برنامه‌ریزی، تنظیم وقت و آمادگی برای امتحان آنان را با تنگی وقت در دوره امتحانات مواجه ساخته و باعث افزایش اضطراب امتحان در آنان می‌شود.

نکته دیگر این که در مدل انگیزشی ماهر که قبلاً به آن اشاره شد اتکاء به نفس و عزت نفس دو جنبه احساس از خود^{۲۱} را تشکیل می‌دهند. بر این اساس می‌توان گفت بخشی از نتایج همبستگی متعارف نوع احساس از خود و شیوه‌های مطالعه را به هم مرتبط می‌سازد، بدین معنی که شیوه مطالعه افراد وابسته به نوع احساس یا پنداشت آنان از خویش‌ترن است. افرادی که در درس خواندن به خود متکی هستند عواملی مثل نظارت و انسجام دادن به مطالب را به کار می‌گیرند. رقابت‌جویی نیز از خصایص این قبیل افراد است. در مقابل کسانی که از سوی انگیزه‌های خارجی جهت داده می‌شوند و به بهبود وضع درسی و نمرات خود می‌اندیشند متمایل به شیوه‌های سطحی مطالعه و یادگیری (مثل تکرار و حفظ طوطی‌وار مطالب) هستند.

از نظر انتویستل (۱۹۸۸) کسانی که به شیوه‌های سطحی مطالعه متکی هستند، نگرش مثبتی نسبت به توانایی خود ندارند. ترس از شکست آنها را به تلاش و امید دارد. بخشی از نتیجه‌گیری بالا از سوی تحقیقات دیگر نیز حمایت می‌شود چنان که هارپروکمپر (۱۹۸۹) طی تحلیل عامل داده‌های تحقیق خود نشان دادند که نگرش سطحی در مطالعه و نگرش منفی همراه با انگیزش خارجی یک عامل مشترک را بوجود می‌آورند. گاو و کمبر (۱۹۹۰) نیز به نتایج

مشابهی دست یافتند. انتویستل بر این عقیده است که نگرش عمیق رابطه نزدیک با انگیزش درونی و نیاز به پیشرفت دارد و نگرش سطحی با ترس از شکست که از سوی انگیزه‌های خارجی و جاذبه‌های شغلی حمایت می‌شود در رابطه است.

اگر چه نتایج تحقیق حاضر رابطه انگیزش درونی و شیوه‌های عمیق یادگیری را به صراحت نشان نداد، اما رابطه منفی بین شیوه‌های عمیق و انگیزش خارجی را به خوبی نمودار ساخت. در حالی که تحقیقات قبلی عموماً در بررسی رابطه عادات مطالعه و انگیزه‌های تحصیلی، بین انگیزش درونی و خارجی تمایز قائل شده‌اند، در این تحقیق چنین تمایزی حاصل نشده است بلکه به جای انگیزه‌های درونی، این نوع احساس از خود یا خودپنداری تحصیلی بود که نگرش‌های عمیق و شیوه‌های سطح بالای یادگیری و مطالعه را تداعی می‌نمود.

یادداشت‌ها

1. Personal Interest
2. Cluster Sampling
3. Inventory of School Motivation (ISM)
4. Personal Investment (or Motivation) Model
5. Personal Incentives
6. Competitiveness
7. Recognition
8. Affiliation
9. Social Solidarity
10. Task Involvement
11. Striving for Excellence
12. Financial Rewards
13. Power
14. Integration
15. Repetition
16. Monitoring
17. Coping
18. Cognitive Skills Inventory (CSI)
19. Canonical Correlation
20. Factor Analysis
21. Sense of Self

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- Ames, C. & Archer, J. (1988). *Achievement Goals in the Classroom: Students' Learning Strategies and Motivation Processes*. **Journal of Educational Psychology**, 80(3), 260-267.
- Barns, R.B. (1991). *Study Stress Culture Shock Among First Year Overseas Students in Australian University*. **Psychological Reports**, 53, 923-929.
- Biggs, J. (1978). *Individual & Group Differences in Study Processes*. **British Journal of Educational Psychology**, 48, 266-279.
- Christensen, C.A. & Others (1991). *Cognitive Strategies and Study Habits: An Analysis of the Measurement of Tertiary Students, Learning*. **British Journal of Educational Psychology**. 61, 220-299.
- Entwistle, N. (1988). *Motivation & Learning Strategies*. **Educational and Child Psychology**, 5(3), 5-20.
- Gadzella, B.M. & Williamson, J.D. (1984). *Study Skills, Self-Concept and Academic Achievement*. **Psychological Reports**, 53, 923-929.
- Gow, L. & Kember, D. (1990). *Does Higher Education Promote Independent Learning?*. **Higher Education**, 19, 307-322.
- Haynes, N.M. & Others, (1987). *Differences' Among High, Average and Low Highschool Achievers on the Learning and Study Strategies Inventory*. **Educational and Psychological Research**, 7(2), 65-71.
- Harper, G. & Kember, D. (1989). *Interpretation of Factor Analysis from the Approaches to Studying Inventory*. **Journal of Educational Psychology**, 59, 66-74.
- Jernstedt, G.Ch. & Chow W. J. (1980). *Lectures and Textual Material as Sources of Information for Learning*. **Psychological Reports**, 46. 1327-39.
- Maehr, M.L. (1974). *Culture and Achievement Motivation*. **American Psychologist**, 877-896.
- McInerney, D.M, & Sinclair, K.E. (1991). *Cultural Model Testing: Inventory of School Motivation*. **Educational and Psychological Measurement**, 51, 123-133.

McInerney, D.M. (1992). *Cross-Cultural Insights into School Motivation and Decision Making*. **Journal of Intercultural Studies**, 13(2), 53-74.

Moreno, U. & Divesta, F. (1991). *Cross-Cultural Comparisons of Study Habits*. **Journal of Educational Psychology**, 83 (2), 231-239.

Nixon, C.T. & Frost, A.G. (1990). *The Study Habits and Attitude Inventory and Its Implications for Students' Success*. **Psychological Reports**, 66, 1075-1085.

Zimmerman, M.L., Goldston, J.T. & Gadzella, B.M. (1977). *Prediction of Academic Performance for College Students by Sex and Race*. **Psychological Reports**, 44, 1183-1186.

